

Ötlető: Kiss Zoltán

Ötletés ideje: 1981.

TART.: FELDERÍTŐ KÉRDŐÍV A NÉPR. CSOPORTOK
NYITÁSAHOZ

32 lap 3 MELLÉKLET

Földrajzi mutató: NAGYBAJOM, KISBAJOM
Szákmutató: XXXIII, 6,

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Keltakomás

Átvezetve az ÉBTS. LTK. 4444-es tételre aul

B I R Á L A T

Pályázat címe: Felderítő kérdőív a néprajzi csoportok kutatásához
Kisbajom és Nagybajom

Oldalszám: Kisbajom 21 o. Nagybajom 9 old.

Gyűjtötte : Kiss József ny. ált. isk. igazgató
Pécs Szamuely T. u.

Kategória : Felnőtt kategória

Bírálta : N.Kapcsár Rozália múzeológus

Kisbajom kérdőíves feldolgozása jól sikerült. A kérdésekre a gyűjtő igyekezett kimerítő válaszokat adni. Néhány kérdésre azonban konkrétabb válasz kellett volna.

5.old. 56-os kérdés: A válasz nem egyértelmű. A XIX.sz. és az I.vh. idején a földművelés volt a fő megélhetési forrás, de nem derül ki, hogy ezen belül mi. A kérdőív kéri a részletezést is.

10.old. 91-es kérdés: A szőlőben más falu lakóinak nem voltak birtokai. Ezzel egyértelmű választ kellett volna adni, hogy nem.

16.old. 138-as kérdés: A kérdésre adott válaszból nem derül ki, hogy a falu milyen más faluhoz, tályegységhez tartozónak vallotta magát.

AZ MFA Dunántúli Tudományos Intézete is kéri az összefoglalást. Ez hiányzik a pályázatból.

Nagybajom kérdőíves feldolgozása is jó. A problémák itt is azok, mint az előző esetben.

6.old. 56-os kérdés: A földművelésen belül mi volt a legfontosabb termesztett növény?

6.old. 109-es kérdés: Válasz nincs.

8.old. 138-as kérdés: A falu milyen más faluhoz, vagy tályegységhez tartozónak vallotta magát? Nem a kérdésre válaszolt.

A kérdőíves feldolgozásnál hiányzik az összefoglalás.

Össességében a benyújtott pályázat jó. A válaszok a bekövetkezett változásokat is feltárják. A kérdőív alapján a két falu /Kistajom és Nagybajom/ etnikai hovatartozása kirajzolódik. A gyűjtő alapos terepmunkát végzett.

Mareali, 1981. szeptember 18.

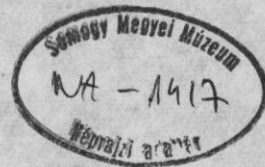
N. Karcár Rozália
N. Karcár Rozália
műzeológus

Nagybajom

FELDERÍTŐ KÉRDŐÍV

A néprajzi csoportok kutatásához

I. Külső kapcsolatrendszer

a./ Bevándorlás, betelepítés

- 1./ Kisebb beszivárgásról igen.
- 2./ a./ az 1880-90-között a környező pusztákról néhány volt uradalmi cselédcsalád.
b./ 1920-1930 között a Nagy György féle birtokról, valamint a Beksics féle birtok parcellázásakor.
- 3./ Somogy megyéből Ujvárfalva községből, majd Terebezd, Balogd, Kak, Lencsen, Dávod, Homok, Csikota pusztákról és Imre majorból.
- 4./ Mintegy 100-120 család.
- 5./ magyarok, római katolikus vallásuak.
- 6./ Szegény uradalmi cselédek, ki ki akartak törni a cselédsorból.
- 7./ Megélhetési viszonyaik addig nem érték el a létminimumot. Az volt a vágyuk, hogy szerezzenek néhány hold földet, valamint kis hajlékot, mert nagy terhet rótt rájuk a házerenda, melyet a földbirtokkal is rendelkező tulajdonosok természetben - napszám - kellett szolgálni.
- 8./ Nem
- 9./ Nem volt
- 10./ Elsősorban foghijas telkeken építkeztek, de a parcellázás révén a község északi részén új utcák is épültek.
- 11./ Felsőrésznek nevezik ma is.
- 12./ Igen. Elsősorban a pusztákról, de a községhez tartozó egyéb településekről is. Pl. Csikota, Kak, Homok, és Lencsen.
- 13./ Kiparcellázott részeken.
- 14./ A földosztás után több lett a kisparaszt. Kezdetben nagy szegénységben éltek - a front utáni helyzet. Nemzetiségi téren nem volt változás. Több lett a napszámos, majd mind több a városba eljáró ingázó. Megszaporodott a rk. vallásu. Vegyesebb lett a lakosság.
- 15./ Szokásaik korábbi életmódjukból eredtek. Sokan nem tudtak takarékoskodni, csak a mának éltek. Többen bizonytalanok voltak, hogy a kapott föld megmarad-e, nem veszik-e vissza a földbirtokosok, mint 1919 után. Ezért sokan nem is igyekeztek kis gazdaságukat fejleszteni, állatokat, gazdasági felszerelést vásárolni, inkább elég hamar lemondtak földjükéről és elmentek dolgozni a magalakuló állami gazdaságba, vagy munkát vállaltak az erdőszetnél.
- 16./ Néhány esztendeig a cselédéletből hozottakat. Kevés volt bennük az önállóság, megszokták az irányítást. Arra vártak, hogy majd megmondják nekik, hogy mikor mit kell tenni. Az egyes vezetőkkel szemben bizalmatlanok voltak.
- 17./ Kezdetben igen és csak lassan fogadták be maguk közé idegent. Ehez vagyoni és vallási, sőt foglalkozásbeli különbségek is erősen hozzájárultak.
- 18./ A fiatalság néhány év alatt megismerte egymást, összebarátkoztak s 1950 után már több és több lett a régi és az újonnan beköltözöttök között a házasság.
- 19./ Nem változtatta meg. A viszonylag elmaradottabb beköltözők ha jobb életet akartak, az őslakossághoz alkalmazkodtak.

- 20./ Lassan elhagyták a régi cselédsorbani viseletüket, helyette újabbat, a faluban használatosakat szerezték be. Ahogyan növekedtek kereseteik, ebből származó bevételeik - főleg 1956 után - butorokat is szerezték be. Mind többen vettek rádiót, később televiziót és egyéb tartós fogyasztási cikkeket. Pl. hűtőszekrényt, majd propán-bután gázra tértek át főzésnél. Az új lakásokban fürdőszobát építettek, egyes fiatalok kerékpárt, sőt motorkerékpárt vásároltak.
- 21./ Az ötvenes években megkezdődött a beolvadás. Ruházatuk hasonló lett a korábban ott élőkéhez és nem is akartak azoktól elmaradni. Aki nem törekedett, arra is hatással voltak az igyekvők. Az 1960-as években már ruházatukról sem lehetett megkülönböztetni, észrevenni, hogy kiz az őslakos és ki a betelepült.
- 22./ Kisebb lélekszámban.
- 23./ Kb. 40 család. Ez az összlakosságnak mintegy 4 %-a volt.
- 24./ a/ ---
b/ Főleg az 1950-es években és utána.
- 25./ A napszámosok behuzódtak a városokba vagy környékére. De azok a kis és jómódu parasztok is, akik nem akartak belépni a termelőszövetkezetbe. Vegyesen találhatóak voltak kis, középparasztok és nagyobb gazdák is. Ez utóbbiak a beszolgáltatás és az adózás miatt hagyták el földjüket és költöztek el a faluból.
- 26./ Magyarok. Vallás tekintetében ref. és rk. vallásuak vegyesen. Ekkor már nem törődtek a vallással, mint korábban.
- 27./ Mindenekelőtt gazdasági okokból. Néhány olyan család is volt, akik politikai okokból / csendőr, kulák, kereskedő./ hagyták el a községet.
- 28./ Városokban és a városok környékén. Elsősorban Kaposváron, de többben Kaposmérőben is. De néhányan a Balaton mellett - Fonyód, Balatonfenyves, Balatonmária - vettek telket, házat és ott telepedtek meg.
- 29./ Nagyobb nem. Néhány " kuláklistán " lévő került a Hajdúságba, de később visszatértek. Ezek 1950-es évek elején voltak.
- 30./ Kb. 20-25 személyt. Ez kb. 0,5 % volt.
- 31./ Az első vh. előtt néhány családfő ment el, de később azok is hazatértek, mert a család itthon maradt.
- 32./ Nagyon szegény nincstelenek.
- 33./ 6-8 személy
- 34./ Már hazatértek.
- 35./ Igen.
- 36./ 2-3 évenként.
- 37./ Inkább nyaranta szabadságuk idején.
- 38./ Elvértve. Mindössze két ilyen házasságról tudnak.
- 39./ Igen. Főleg 1956-ban mentek el nyugatra mintegy 10-12-en. Ezekből 5 személy Amerikában él, míg a többi Nyugat-Németországban és Svédországban. Ezek a fiatalabb generációhoz tartoztak - 16-22 évesek - köztük néhány tanuló, főiskolai, egyetemi hallgató, akik ott is telepedtek le, családot alapítottak s most már ott is maradnak. A szülőkkel, testvérekkel, rokonokkal a kapcsolatot tartják. Az NSZK-ban és Svédországban élők szinte évente hazajönnek. Ilyenkor már magukkal hozzák gyermekeiket is. Többen melegvizet fürdőre - Héviz, Harkány - jönnek haza s közülük nem egy még egy hónapot is itthon tölt.

- 43./ Magyarok és néhány család zsidó. Magyarok, valamint több cigánycsalád, akiknek számuk gyorsabban növekszik, mint a magyar lakosságé. Korábban is voltak muzsikus cigányok, de napjainkban az úgynevezett teknővájó cigányok száma szaporodik.
- 44./ Reformátusok, rk. és izraeliták
Ref. és rk. vallásuak.
Az izraelitáknak a századfordulón és az első világháború előtt külön iskolájuk és tanítójuk is volt. Itt született Gyergyai Albert író, kinek az édesapja itt volt tanító. De volt zsidó temető is külön.
- 45./ Voltak. A nagyobb birtokosokon kívül mintegy 20-25 család.
- 46./ 25 kh földtől 60 kh földig
- 47./ Voltak, kb. 150 család.
- 48./ 10-25 kh között.
- 49./ Ige, mintegy 200 család.
- 50./ 0-10 kh között.
- 51./ Igen.
- 52./ A kisparasztok, majd a középparasztok és a nincstelen zsellérek.
- 53./ A falu alsó részében laktak a nagygazdák és középbirtokosok, míg a törpebirtokosok, zsellérek a faluban szétszórva, de nagyobb részben a község északi részén. Az iparosok és a kereskedők a falu közepén, főleg a Kaposvár-Nagykanizsa közti műút mentén, de másfelé is. Teljesen nem különültek el.
- 54./ Nem
- 55./ Voltak. Elsősorban azok, akik elszegődtek máshová cselédnek vagy pásztornak. De árendások, napszámosok is gyakorta érkeztek a községbe és mentek el szerencsét próbálni. Általában nem vetették meg őket, de ha megharagudtak rájuk, hamarosan megkapták a "gyütmönt" nevet.
- 56./ - földművelés, állattartás,
- földművelés, állattartás,
- földművelés, állattartás
- földművelés, a tsz-ben, majd erdei munka és eljárás a városba.
- 57./ Kertészkedés a nagyobb birtokosoknál volt, kik külön kertészt tartottak. Csak házi szükségletre termeltek. Sürgős munkák idején a "belső cselédek" is segítettek. Akik nem termeltek, meg tudták vásárolni a hetipiacon.
Az 1960-as évektől kezdve a háztájiban nagyobb mennyiségű uborkát, paprikát, paradicsomot termeltek szerződéses alapon az áfész részére. De a tsz is termelt salátát, és egyebet a ZÖLDERT vállalat részére. A termelőszövetkezet 1960 körüli évektől szerződés alapján konzervipari növényeket termelt és dohányt. A Kutasi Állami Gazdaság több hektáron gyümölcsöst telepített. Ez elég sok embernek - főleg nőknek - ad az őszi hónapokban munkát.
- 58./ Telente elég sokan - 80-100 férfi - jártak az erdőkre fát irtani. Ez ma is megvan az Állami Erdészetnél, de ma már állandó munkaviszonyt, főfoglalkozóást jelent.
Egyesek még jártak gombázni - főleg a cigányok - s azt a faluban szalonáért, zsiréért, használt ruháért cserélték el. Néhányan

nyirfa és egyéb vesszőt szedtek, ezekből seprűt kötöttek s azt hetipiacon értékesítették. De így készítettek vesszőkosarokat, szuppszalmából szakajtót, télen kukoricaháncsból fontak és állítottak össze kézi táskákat / szatyrot /.

- 59./ Főleg cigányok gyűjtöttek vadontermő gyógynövényeket s azokat kereskedőknek, napjainkban az APEŠZ felvásárlónak adnak át. De voltak a cigányok között rákászók, halászkodók, napjainkban tavasszal éticsiga gyűjtők.
- 60./ Voltak hivatásos kereskedők, de néhány ügyeskedő paraszt is.
- állattal
- Madarász nevű
Több kiskereskedő volt a faluban, így vegyeskereskedő, de rőfös, készruha, bádogos vas kereskedő is.
A kereskedők egy része maga, mint iparos, állította elő az áruját s egyben kisebb üzletük is volt, hol elsősorban a saját, de mások áruit is árusították. Pl. szabó, bádogos, mézeskalácsos, kékfestő, köteles.
- 61./ Kovács, bognár, asztalos, szabó, cipész, lakatos, bádogos, kékfestő, köteles, mézeskalácsos, koszorukészítő, gombkészítő, fényképész. A felszabadulás után rádió és tv szerelő is.
- 62./ Nem jártak el, inkább az uradalmakba mentek dolgozni, vagy a nagyobb gazdáknál vállaltak napszámot.
- 63./ A helyi uradalmakban kisebb csoportokban, bandákban dolgoztak.
- 64./ A zsellérek és napszámosok, főleg azok, akik nagyobb családdal voltak.
- 65./ Kb. 20-25 %.
- 66*./ - Aratásra 4-6 hétre / buza, rozs, árpa, zab/
- 8-10 hétre 20-22 személlyel
- répa, cukorrépa, burgonya kapálásra nem csoportokban, hanem napszámokban dolgoztak. De a szegényebbek vállaltak gabona gyomlálást is. A kinek volt néhány hold földje, szabad idejében az is ment napszámába.
- 67./ Kapálásért pénzt, aratásért és cséplésért gabonát / buzát, rozst, árpát, zabot./
- 68./ A Sárközyék, Csorba, Bóhm nevű, továbbá Nagy György, Igmándy-Hegyessy és a Festetich családnak / nyilas /
- 69./ Ezek cselédekkel dolgoztattak, de napszámosokat is fogadtak, valamint 6 hónapra ugynevezett " hónaposokat " távolabbi vidékről.
- 70./ Kapálás, aratás, cséplés, erdei munka.
- 71./ Jónak, mert a törpe uraságok igyekeztek úgy gazdálkodni, hogy ne csak a megélhetésük legyen meg, hanem kedvtelésüknek a szórakozás is. Azt viszont nem nézték jó szemmel, hogy nagy mulatozásokat csaptak, vagy hallották, hogy Budapesten vagy külföldön " verték el " a pénzt.
- 72./ Igen. Kaszáló és vetőgépeket vásároltak. Igyekeztek olyan jobb tenyészállatokat is venni, mint az uradalmak tettek.
- 73./ Az uradalmak korábban szilaj szarvasmarhákat tartottak, majd később áttértek a vöröstarka fajtákra. De hasonló volt a mangalicasertés tartás, mellyel az erdőt járták és makkoltatták. Később helyette angol hussertést tartottak. Ezt látva, erre az állattartó parasztok is áttértek. A termelt burgonyát nem adták el, hanem megfüllesztették és a sertésekkel feletették. Néhány gazda cukorrépat is kezdett termelni, melyet a kaposvári cukorgyárba szállítottak. Ugyancsak néhányan jó minőségű almát, körtét termeltek és gondozták, ápolták, permetezték a gyümölcsfákat.
- 74./ Szegényebb emberek fiai akkor, ha sokan voltak a családban s nem tudták a helyi nagygazdáknál vagy az uradalmakban elhelyezkedni. Némelyik a nyári hónapokra, míg mások egész évre szegődtek el szolgának vagy az uradalomba egész esztendőre konvenciósi cselédnek.

Viszont Nagybajomban elég sok volt az olyan iparos, kereskedő, a-kinél a szegényebb lányok háztartási alkalmazottak - cselédek, szolgálók, szobalányok - lettek. Városba elvétve ment el egy-egy. főleg Kaposvárra. Ez akkor, ha erkölcsileg olyan volt a magatartása, hogy helyben már nem fogadták meg.

- 76./ Nagyon kevesen. Azok is főleg a vasúthoz mentek el. Nem olyan volt a közlekedés, hogy városba vagy ipari üzemekbe be tudtak volna járni.
- 77./ Nagyon sokan. Kaposvár fonoda, Dunaujváros építkezés, Pécs bányauzemekhez. Lányok a VBKM-hez és a Kefeüzemhez Kaposvárra. Fiatalok, főleg azok, akik valamilyen szakmát tanultak.
- 78./ 200 körül vannak. Buszokkal szállítják őket építkezésekhez. De szezonban sokan járnak a Cukorgyárba, ujabban a Husüzembe, a Ruhagyárba és változatlanul a Fonodába és a Kefeüzembe. Mennek a hajnali autóbusszal Jákó állomásra és onnan vonattal be Kaposvárra s jönnek haza éjjel vagy másnap reggel, hiszen elég sokan három műszakban dolgoznak.
- 79./ Vegyesen. Gyakori az utazás közheni vagy a munkahelyen való ismerkedés, melyből házasság lett. Így távolabbi vidékekről is jöttek a faluba férfiak és nők, akik itt telepedtek le.
- 80./ Igen. Zala megyéből Fityeháza, Tótszerdahely és Tótszentmánton községekből.
- 81./ A századfordulótól szinte a II. világháború befejezéséig.
- 82./ Hónapszámosok voltak, így kapálásra, aratásra, cséplésre és termények betakarítására. / répaszedés, kukoricaszedés/ Ezek közös helyeken - pajta - laktak és közösen étkeztek, mert főzettek részükre az uradalmakban.
- 83./ Igen
- 84./ Ausztriába, Németországba a német nyelvet. Ezek általában a földbirtokosok gyermekei voltak, esetleg egy-két zsidó kereskedő.
- 85./ Néhány hónapra, elsősorban a nyári iskolai szünet idejére.
- 86./ Igen. Onnan, ahová a nagybajomi gyermekek mentek.
- 87./ Általában a falubeliek. Csak akkor fogadtak vidékről, ha helybeli nem jelentkezett. De voltak elegendően, hiszen az uradalmi cselédeknek elég sok gyermekük volt s nehezen éltek otthon.
- 88./ Falubelit, de idegent is. Pusztákról, a környező községekből: Jákó, Somogysárd, Kiskorpád, Csököly.
- 89./ Volt több pásztorház is. Így volt a falu alsó és felső részén is. De a pásztorok között többtörékvő is volt s ezek közül egyik-másik vásárolt kisebb házat s abban lakott. Ezért igyekezett munkáját úgy végezni, hogy a következő évben is felfogadják, nehogy el kelljen eladni a házat s vidékre szegődni.
- 90./ Nem, mert nagy legelője volt a községnek csakugy, mint az uradalmaknak.
- 91./ Nem, mert külön szőlőhegye a községnek nem volt. Viszont sokaknak volt Böhönyén szőleje.
- 92./ Nem laktak, csak a szőlőpásztor.
- 93./ - Nagybajom, Böhönye. Somogysárd, Kutas
- Nagybajom, Böhönye, Somogysárd, Csököly
- Nagybajom, Somogysárd, Böhönye.
- 94./ Helyben, de szívesen mentek Somogysárdra és Böhönyére is.
- 95./ Helyben adták el, mert voltak kereskedők s hetente, csütörtökön hetipiac, melyet napjainkban is megtartanak.
- 96./ Mindegyik réteg. A szegényebbek szükségből, a jobbmóduak feleslegeiket adták el.

- 97./ Felesleget azok, akik nem tudták tárolni. Akiknek volt helyük, azok vártak tavaszig, mikor magasabb árat kaptak érte.
- 98./ Helyben minden csütörtökön volt piac, ahol tudták értékesíteni. De jöttek ide kaposvárról felvásárló kiskereskedők is, így nem okozott gondot a termények és termékek eladása. Nagyon híres volt a disznó-piac. Szigetvár környékéről is hoztak ide, itt meg a keszthelyi kereskedők vásárolták fel és lábon hajtották el az állatokat.
- 99./ Akiknek szükségük volt pénzre és akiknek feleslegük volt.
- 100./ Szótt vászonnal, kenderrel, lennel.
- 101./ Környező vásárokból, de szívesen elvitték Kaposvárra és a távolabbi Nagyatádra is. Közös fogadtak fuvarost, hogy így kifizetődőbb legyen.
- 102./ - Somogysárd, Böhönye, Nagytád, Csököly, Kaposmérő
- Helyben
- Helyben és Kaposváron
- Helyben és Kaposváron
- Helyben és Kaposváron
- 103./ Vásárokra. De többnek volt helyben is üzlete. Így a bádogosnak, kefékötőnek, kékfestőnek, mézeskalácsosnak, magyar szabónak.
- 104./ Gazdasági felszerelést, állatokat, az iparosok szerszámokat vettek. Ebből fizették az adót és vettek ruhát is.
- 105./ Gelencsér, üveges, drótos, köszörüs, Vásárok alkalmával az " Olcsó János ", kis kosarában árulta áruját. Vele nagyon lehetett alkudni.
- 106./ Tyukászok, tojásszedőkcsont.rongy, ócskavas kereskedők. Állatokat - főleg borjúkat - mészárosok kerestek. De egyes kereskedők a vásárolt borjúkat Budapestre szállították. Vásárok alkalmával jöttek olasz lókereskedők is magyar megbízottaikkal.
- 107./ Üvegesek, drótosok tótok, gelencsér magyar, köszörüs cigány, az " Olcsó János " bosnyák.
- 108./ Kereskedők közül néhányan gabona, kukorica, burgonya, bab felvásárlásával foglalkoztak.
- 110./ Hangya, Tej és Hitelszövetkezetek voltak. Általában a két háború 1920-1930 között alakultak. Ugynevezett " részvényt " kellett váltani, hogy valaki tagja lehessen. Akinek volt tőkéje, az ebbe fektette be, mert így bekerült a vezetőségbe is. A tőkéje után osztalékot kapott. A vezetőségek zöme a jobbmóduakból került ki. Ők határozták meg, hogy ki legyen a boltos vagy a tejcsarnokos megfelelő " kaució ", óvadék ellenében.
- 111./ Elsősorban Segesdréa és Andocsra.
- 112./ Segesd, Andocs.
- 113./ Processzióval a pap és a kántor vezetésével, valamint kialakult előénekesekkel, kik az ének szövegét diktálták, s úgy énekeltek. Még pihenő alatt is énekeltek.
- 114./ Andocs kb. 45-50 km-re.
- 115./ Segesden németekkel és horvátokkal, Andocsra németekkel.
- 116./ Igen. A környékbéli református falukból is elmentek, mert ez egyáltalán rokonlátogatás is volt. Evang.vallásuak Véséről.
- 117./ Járnak, Segesdre.

- 118./ Helyben, valamint Kutasra, Csökölybe, Jákóba.
- 119./ Pünkösöd utáni második vasárnapon. Ma is megtartják.
- 120./ Pünkösöd másnapja. Valamikor nagy jégverés érte a falu határát, ennek emlékére.
- 121./ Ma már nem tartják meg.
- 122./ Testvérek, szülők, hagyszülők, unokatestvérek. De jöttek a komák, jóbarátok is.
- 123./ Jönnek, de inkább az uatána lévő bál kedvéért. Kutas, Böhönye, Somogysárd, Jákó.
- 124./ Ennek lehetett nevezni a segesdi bucsut is.
- 125./ Segesden, Somogysárdon.
- 126./ Jártak, de nemcsak a katolikusok, hanem a más vallásuak is.
- 127./ Itt ismerkedtek össze a környékbeli házasulandó legények és az eladó lányok, valamint a szülők is.
- 128./ Igen, csak nem a korábbi bucsu napján, hanem az ezt megelőző vagy következő vasárnap. De a bucsunak szakrális voltát csak az idősek tartják, a fiatalság egyáltalán nem.
- 129./ a/ szüreti, bucsui, szilveszteri, Katalin bálakkor
b/ Lakodalom, keresztelő, temetés, esetleg a divatba jött házszentelő alkalmával. De mind többen és többen jönnek össze ma már középiskolás, szakmunkásképzős, sőt általános iskolás gyermekek ballagása alkalmával is, hogy megvigyék az "ajándékot."
- 130./ - Nem, csak helyben
- Nem, csak helyben

- Csak helyben
- Csak helyben
- 131./ Elsősorban gyermekek betlehemeztek. Aprószentekkor a legények és a fiatal emberek is korbácsolnak. Gyermekek mentek kotyolni. De gyermekek köszöntöttek karácsonyt, újévet, húsvétot is. A legények és a férfiak végigjárták az ismerős házakat főleg István és János napi köszöntésre, tavasszal pedig ugyancsak köszöntötték a Sándorokat és a Józsefeket.
- 132./ Nem jártak.
- 133./ Nem volt.
- 134./ a. Böhönye, Somogyfajsz, Somogysárd, Kutas, Jákó
b. Böhönye, Somogyfajsz, Csököly, Kutas, Somogysárd, Jákó
c. Böhönye, Somogyfajsz, Somogysárd, Csököly, Kutas, Jákó
d. az előbbi helyekről, de mind többen házasodtak távolabbi helyekről, így Kaposmérőből és Kaposvárról is.
- 135./ Exogám 60 %, endogám 40 %
- 136./ Elsősorban a vallással és a vagyoni helyzettel hozható összefüggésbe, mely még a két háború között is meghatározó volt. A II. világháború után inkább a szakképzettséget, a jobb kereseti lehetőségeket biztosítókat tartották "jobb parí" - nak, így mind gyakoribb lett a csoporton kívüli házasság.
- 137./ A vallásnak korábban igen nagy, de még a két háború között is jelentős szerepe volt. A papok erősen igyekeztek befolyásolni és meggátolni a vegyes házasságokat. De nagyon sokat adtak a nemzetiségi hovatartozásra is. Kb. egyforma meghatározó volt a vallás és a vagyon. Iparos szívesen házasodott iparos utóddal, mint pl. paraszti foglalkozásával. De paraszti származású leányt szívesen adtak "nyugdíjra" számítóhoz, így vasúthoz, csendőrhöz, tanítóhoz vagy kistisztviselőhöz. Nagy fontosságot tulajdonítottak a vagyonnak, melyben biztosítékot láttak gyermekeik jövőjéhez.

- 138./ Magyarnak, a reformátusok belső-somogyinak. A lakosságban élt a Sárközyek, valamint Pálóczi Horváth Ádám neve. Tudtak és tudnak arról is, hogy többször megfordult e községben Csokonai vitéz Mihály a Sárközi Család házánál. Ez bizonyos mértékben büszkeséggel tölti el őket.
- 139./ Böhönyét és kutast, mert elég nagy községek voltak a környéken viszonylagos jómódban.
- 140./ Elsősorban azzal, hogy ezeknek a községeknek is magyar lakosságuk volt. Mindegyik községben éltek ref. és rk. vallásúak. Hasonlóan egymás falujához, voltak paraszt, iparos és kereskedő foglalkozásúak. Eppen ezért jól ismerték egymást, mivel sok nagybajominak volt a böhönyei " högy " - ön szóleje. Eljártak egymás vásáraitra, hetipiacaikra. Összekötötte őket a Kaposvár-Nagykanizsa közötti műút - 9 km -, a ref. vallásúak Böhönyén is egykezők voltak, így a századforduló után nagyon megfogyatkoztak lélekszámban.
- 141./ Nem volt népviseletük, amegszokott, hagyományos módon öltözkeödtek.
- 142./ Városihoz hasonlítottak. A böhönyeiek utcái rendezettebbek voltak a nagybajominál, mert mint a Kpsóvár-Nagykanizsa, mind a Felsőseged-Marcali közti széles utca volt, melynek közepén húzódik a kövesút, a házak előtt Böhönyén nagyon szép diófasor állt mindegyik oldalán.
- 143./ Sokan büszkék voltak Nagybjom régi mezővárosi " rangjára ", hogy a községnek volt főtere, több üzlete, kereskedése, hetipiaca. Korábban is nagy gondot fordítottak - főleg a ref. vallásúak - temetőjükre, hol sírboltokat építettek s márvány emlékműveket állítottak. Jóval korábban elkezdték lebontani a talpas, zsupposházakat s ehelyett nagyobbakat téglából építettek.
- 144./ Népviseletükről a csökölyieket s beszédjükről. A más nemzetiségűeket ugyancsak ruházatukról és beszédjükről. A szenyériket pl. arról, hogy nagyon sok volt köztük a lókupec, a vásárokon egymás lovait, jószágait dicsérték.
- 145./ Jobbnak, hogy ők dolgosabbak a jákóiaknál és csökölyieknél.
- 146./ Vásár, hetivásár, sok iparos és kereskedő. De büszkék voltak arra is, hogy sok híres ember élt hajdanában a faluban. / Sárközyek, Pálóczi Horváth Ádám, járt itt Csokonai Vitéz Mihály. / Ugyanban nagyon büszkék Gyergyai Albertre.
- 147./ Nem tudtak mondani.
- 148./ Nem tudnak róla.
- 149./ Kutast, ahol nagyon szép lovakat neveltek és több jómódu ember lakta.
- 150./ A kutasiakat büszkéknek, döllyfösöknek tartották. Azt mondták, hogy a kutasi nagyparasztok a kutasi gögös, büszke földbirtokosoktól elsősorban a Boronkay család - tanulták el a kevélységet, a flaneláló viseletet.
- 151./ Böhönyét, mert az rendezettebb és tisztább volt. Többház épült a századforduló után, mint Nagybjomban.
- 152./ Kutas / jó lovak / Böhönyét azért, mert jó szőlőt termeltek, szőlőjükben jó borokat lehetett vásárolni, helyben volt vasútállomásuk.
- 153./ Csököly, Jákó, Somogysárd. Csökölyt azért, mert leghosszabb ideig voltak fatalpas, zsuppos házak. Sok volt e faluban a " részögös " ember, kik idejük nagy részét a pálinkafőzőben töltötték.
- 154./ Csököly viseletét szépnek, de elavultnak, nem a divatnak megfelelőnek tartották. Ezért azt mondták róluk, hogy maradiak. Az idősebbek csufolták is, hogy miként siratják el - óbégatva - halottaikat.
- 155./ Rövid ideig, aztán felvette a falu szokásos viseletét.

- 156./ Egykés volt a reformátusság. A katolikus gazdagabb réteg is átvette a reformátusoktól az egykézést. Azt tartották, hogy az egykézés helyes és jó, éppen ezért nem szólták meg a hasonló közösségeket sem. Ahol sok volt a gyermek, azt elitették.
- 157./ Arra nagyon ügyeltek - főleg a reformátusok - hogy a kialakult szokásoktól el ne térjenek. Inkább erejükön felül költekeztek, ilyenkor még " adósságot is " vettek fel, nehogy megszólják, kicsúfolják őket. A hagyományokra - különösen a II.világháborúig - nagyon sokat adtak.
- 158./ Ha nem is dicsérték szemében, de szemmel tartották. Ha arrafelé nem járt senki, meg is nézték. Egyesek érdeklődtek is s maguk is szereztek be jobb vetőmagot, és szebb tenyészállatot.
- 159./ Nem itélték el ha az " tisztösségös " módon kereskedett. Sőt dicsérték ügyességéért, életrevalóságáért.
- 160./ Nagyon elitették, megszólták, ha Szilveszterkor nem feketébe ment a " hálaadásra." De azt is, akinek ünnepre nem volt rendes ruhája. Azzal nem törődtek, hogy munkára miben jár.
- 161./ Nem tudnak róla.
- 162./ a/ kB. 60 %
b/ Kb. 45%"
c/ Kb 35 %
- 163./ Voltak. Elsősorban nem szívesen házasodtak össze a falu alsó részén lakók a falu felső részének lakóival. Elsősorban azért, mert az alsó részen a jobb módúak laktak, míg a falu felső részén kevésbé vagyonosok és nem a reformátusok. Ezesetben inkább szívesebben házasodtak vidékről, magukhoz valót hoztak asszonynak vagy vőnek. A falu alsó részén lakó " törzspógarok " alacsonyabb rangúnak tartották - még ha vagyoniilag voltak is olyanok - a nem reformátusokat. Azt hangoztatták, hogy azok valamikor bevándoroltak voltak. Bár gazdasági téren tartották a kapcsolatot a zsidókkal - némelyek még komának is elhívták -, de házasságkötésről nem tudnak. Nehezen tudták volna megérteni, hogy a zsidó is szeresheti tisztességes munkával vagyont, csak arról beszéltek, hogy amelyiknek jobban ment, ott valamiféle csalás és nem tisztességes munka folyt. Ma már nem tekintik a fiatalok azt, hogy valaki a falunak melyik részén lakik, van-e vagyona vagy vagyontalan. Inkább azt veszik figyelembe, hogy a szülők tudnak-e segíteni abban, hogy lakást vásároljanak vagy építsenek, mert a fiatal házasok nem kívánnak a szülőikkel " egy fődél alatt " lakni. Inkább városban még az albérletet is vállalják. De szívesen veszik a segítséget - akár új lakáshoz való jutásban, akár pl.gépkocsi beszerzésben is nyilvánul meg. A szülők pedig nagyon sokszor erejükön felül is megtesznek mindent gyermekeikért vagy az unokáikért. Ma már azt veszik legszívesebben, ha legalább két unoka van, de azért sem haragúsnak, ha esetleg három. Ennél többet azonban nem kívánnak.

Pécs, 1980. máj. 30.

Kis [handwritten signature]
ny. ált. isk. igazgató
Pécs

Grannyly P. n. 1/b. I. C.

7633

4444

FELDERITŐ KÉRDŐÍV

Kisbajom

a néprajzi csoportok kutatásáhozI. Külső kapcsolatrendszera. Bevándorlás, betelepítés

- 1./ Tudnak-e nagyobb vagy kisebb méretű bevándorlásról /beszivárgásról /? Igen
- 2./ Mikor történt ez ? /A dátumot a tizes évek pontosságával./
 - a. XIX.sz. -----
 - b. XX.sz. 1920-30, 1930-40, 1940-50 között.
- 3./ Honnan jöttek a bevándorló családok ? / A megye, a falu, esetleg az országrész megnevezése./ 1920-30 között a Pest megyei Páhi községből, 1930-40 között a környező pusztákról, 1940-50 között néhány család Zala megyéből.
- 4./ Mennyien érkeztek ? Összesen mintegy 14-16 család.
- 5./ Milyen nemzetiségűek ? Mind magyarok.
Milyen vallásuk voltak ? Páhiról evangélikusok, a többiek római kath. vallásuk.
- 6./ Milyen vagyoni réteget képviseltek ? Páhiból érkezők törpebirtokosok, míg a máshonnan jövők volt napszámosok, uradalmi cselédek.
- 7./ Mi okból vándoroltak be ? Páhiból érkezetteknek ott kisebb, néhány hold földjük volt, itt az egykés gazdától tudtak bérelni, illetve felesbérletet létesíteni. A környező pusztákról betelepültek vagy pásztorok lettek, később felesbérlők, majd az 1940-50 között érkezettek azért, mert a környező pusztákon a földeket felosztották, a volt uradalmi cselédlakásokat lebontották. Ezek vagy a községben vásároltak megüresedett házat, vagy igényelt telken kisebb házakat építettek. Néhányan 1945 után földet is kaptak a szomszéd falvak határában - főleg Keleti pusztán Beleg határában - s ezek voltak az un. ujjgazdák
- 8./ Telepített-e az uradalom nagyobb létszámú csoportokat ?
Mikor ? Uradalom nem telepített, mert a községben illetve határa-
Honnan ? ban nem volt uradalom.
- 9./ Volt-e egyéb szervezett telepítés ? Milyen hatóság szervezte ?
Nem volt.
Honnan jöttek a telepesek ?-----
Mennyien ? / Kb.-i családszám / -----
- 10./ Az újonnan érkezettek a falu egy részében vagy szétszórtan települtek-e le ? Szétszórtan, illetve 1945 után a falu ugynevezett Uj utcájának észeki részén kiosztott telkeken.

- 11./ Ha külön, a falu melyik részébe ? Hogyan nevezték ezt a falurészt ?
Uj utca felső vége.
- 12./ A felszabadulás után költöztek-e be a faluba uradalmi cselédek ?
Igen. Honnan ? Kutas-Gyóta puszta, Szabás, Nagykorpád-Prépost pt.
- 13./ Hol vettek / kaptak / házat ? Megüresedetteket vagy építettek.
- 14./ A betelepülés, betelepítés révén milyen téren alakult ki a falunak
uj, a korábbtól eltérő helyzete, képe ?
- társadalmi ? több lett a törpebirtokos, egyuttal a napszámos csa-
- vagyoni ? ládok száma.
- nemzetiségi ? a betelepültek magyarok voltak.
- foglalkozási ? mind többen mentek el az iparba dolgozni
- vallási ? főleg a római katolikus vallásuak száma növekedett meg
- egyéb ? -----
1945 után elég sok ellentét volt a régi parasztság és az ujjgazdák
között. Ez gyakorta a legeltetésben is megmutatkozott, mert az ujj-
gazdáknak nem volt legelőjoguk, amíg a közbirtokosságok, illetve a
Legeltetési Társulatok fennálltak. De politikai - pártállás - tekin-
tetében is voltak ellentétek, mert a régi parasztság Kisgazda párti
volt, az Ujjgazdák a Parasztpártnak, illetve a Kommunista Pártnak
lettek tagjai.
- 15./ Az ujjonnan érkezettek szokásaikban különbözőek voltak-e?/ Milyen
szokásokban különböztek, ill. e különbségek nemzetiségi, vallási,
táji eredetűek-e ? / Az ev. vallásuak a ref. templomba jártak, a
rk. vallásuak Kutasra, majd később egy parasztházat vettek meg, elé
tornyot huztak, ez lett a templomuk.
- 16./ Megtartották-e és meddig szokásaikat ? Beleilleszkedtek a községébe.
- 17./ Az idegenek csak egymás között házasodtak ? Kezdetben.
- 18./ Mennyi idő után kezdetk összeházasodni a helybeliekkel ?
Néhány év mulva főleg a férfiak benősültek. / Vők lettek./
- 19./ A bevándorlók, betelepülők létszáma, életvitele befolyásolta-e,
megváltoztatta-e a falubeliek életét ? Mennyiben ?
Nem változtatta meg, sőt azonosultak, egyes korábbi rossz szokáso-
kat is átvettek. Pl. több gyermek helyett 1-2 gyermek.
- 20./ Változtak-e viseletük, butorzatuk darabjai, munkavégzési és egyéb
szokásaik ? / A változásokat pontosan tudjuk meg ! /
Nem változott. Legfeljebb annyiban, hogy nem voltak olyan szorgal-
masok, mint a törzsparasztság, többet költöttek itálra, gyakorta
változtatták munkahelyeiket.
- 21./ A betelepültek a kezdeti elkülönülés után beolvadtak-e, mikor? Vagy
megtartották a mai napig különállásukat ? Néhány év után teljesen
beolvadtak, csak a vallásukat tartották meg. De házasság révén, ha

az számukra előnyt jelentett, azt is elhagyták.

b./ Elvándorlás, kitelepités

- 22./ Tudnak-e kisebb vagy nagyobb létszámú elvándorlásról, elköltözésről? Csak azok mentek el, akik elszegényedtek vagy gyermekük ipart tanult
- 23./ Hány család ment el ? / Milyen arányu volt az elvándorlás a falu összlakossághoz viszonyítva ? / 6-8 család ment el 20-25 fővel, ami az összlakosság 3-4 %-a volt. Természetesen a pásztorok gyakrabban változtatták helyüket, mint az őslakosság.
- 24./ Mikor ?
a./ XIX.sz. ----
b./ XX.sz. 1930-40, 1940-50, 1950-60 között.
- 25./ Kik mentek el ? / Amennyiben megállapítható, hogy csak bizonyos vagyoni rétegre vagy foglalkozásra jellemző az elvándorlás pl. napszámosok, iparosok, ezt feltétlenül fel kell jegyezni !/ 1930-40-50 között a pásztorok, iparosok, kereskedők valamint néhány napszámos család.
- 26./ Milyen nemzetiségűek ? magyarok voltak
vallásuk voltak ? reformátusok és katolikusok vegyesen
- 27./ Mi okból vándoroltak el ? /gazdasági, politikai, vallási?/ egy-két család politikai, míg a többség gazdasági okokból.
- 28./ Tudják-e, hol települtek le az elvándoroltak ? Nagyon sokan Dunaujvárosba mentek, néhány család Pécsre, Kaposvárra. Az előbbieket a Vas-műben, a Pécsre költözők főleg az Uránvárosbányában vagy a szénbányába mentek dolgozni.
- 29./ Volt-e a faluban kitelepités ? nem volt
Mikor ? Mi okból ? -----
- 30./ Hány embert érintett ez ; / Mi volt az arány a falu összlakosságához képest ? / -----
- 31./ Volt-e a faluban az I. világháboru előtt, illetve a II.világháboru után Amerikába irányuló kivándorlási láz ? Az I. világháboru előtt egy család - Dóri Károly - ment ki, de az is visszajött és néhány hold földet vásárolt itthon.
- 32./ Kik mentek el ? / Milyen réteg ? / Szegény, napszámos volt.
- 33./ Milyen létszámban ? Csak egyedül, mert a családja itthon maradt.
- 34./ Hazajárnak-e ? -----
- 35./ Tartják-e a kapcsolatot a kitelepitettekkel, illetve elvándoroltakkal ? -----

- 36./ Milyen gyakran találkoznak ? -----
- 37./ Bucsurra, ünnepre, nagyobb munkára / pl.szüretre / hazajönnek-e? ---
- 38./ Létrejöttek-e újabb házasságok a falubeliek és az eltávozottak között ? -----
- 39./ Vannak-e disszidáltak a faluból ? Mennyien ? Egy személy, - Szelid József - családi okokból, s tudomás szerint Kanadában él, ahol meg is nősült. Családjával, az itthoniakkal, sem rokonságával nem tart kapcsolatot.

c./ Csoportszerkezet

- 40./ Tudják-e, kik a falu legrégebbi családjai ? / Név szerinti felsorolás ! / Csitár Mihály, Csitár Gábor, Tóth Ferenc Mikó, Szilvási Lajos, Szilvási Jenő, Máté József, Máté János. A már elhaltek közül emlegetik a Szentesi, a Patak, a Kajkos, a Zsebi, a Tóth Samu, a Balogh és az Ács nevű családokat.
- 41./ Milyen nemzetiségűek ? mind magyar.
- 42./ vallásuk? református
gazdasági helyzetük ? jómódu és középparasztok voltak.
- 42./ Hány törzsökös család él még a faluban ? Milyen a törzsökös családok és a betelepültek számának aránya ? Tóth Ferenc Mikó, Máté József, Máté János, Csitár Mihály, Csitár Gábor, Szilvási Lajos, Szilvási Jenő, valamint Putorek Ferenc családja. A törzsökös 40 %-a a régiek.
- 43./ Hány és mely nemzetiség lakott a faluban a századforduló ? 1-2 német származású iparos.
És napjainkban ? Napjainkban nemzetiségi család nincs.
- 44./ Milyen felekezethez tartotók laktak a faluban a századfordulón ? 95 %-ban reformátusok.
És napjainkban ? Mintegy 35-40 % ref, a többi róm.kath.
- 45./ Voltak-e a faluban nagygazdák ? Hányan ? Voltak, mintegy 10-12 család
- 46./ Ki számított annak ?/Hány hold földjük volt általában ? / tól-ig /
Általában az, akinek 25 kh-nál nagyobb földterülete volt. Legmódosabb volt Kajkos Ferenc gyura 100 kh-val.
- 47./ Voltak-e középparasztok ? Mennyien? Igen, mintegy 25 családot számítottak ebbe a kategóriába.
- 48./ Hány hold földjük volt ? / tól-ig ?/ 15-25 kh földbirtokkal rendelkezőket.
- 49./ Volt-e ksiparaszti réteg ? Mennyien ? Igen, mintegy 100-110 család.

- 50./ Hány hold földjük volt ?/-tól-ig?/ 1-től 15 kh-ig.
- 51./ Voltak e szellérek, földtelen szegények ? Igen.
- 52./ A négy réteg közül kik voltak számbelileg a legtöbben ? / A rétegek arányát kérjük kideríteni ! / Kisparaszti réteg az összlakosság kb. 60 %-a. Nagygazdák: 5 %, középparaszt ~~2~~ 12 %, kisparaszt 60 %, zsellér, földtelen szegény 23 %.
- 53./ A falu melyik részében laktak a módos gazdák, a középbirtokosok, törpebirtokosok, zsellérek, iparosok, stb.? Elkülönültek-e ? A régi Templom utcában, a Felsőkertben és az Új utcában a nagygazdák, a középparaszttok és a kisbirtokosok. A zsellérek az ugynevezett 18 napos utcában, a Felsősorban és a Temető utcában, valamint az I. világháború után épült Kutasi uton és a " Proletár " - ban laktak. Ha volt eladó ház a módosabb gazdák mellett, akkor azt azok vették meg. Oda telepítették a felesüket, vagy cselédjüket, hogy mindenkor kéznél legyenek. Nem szívesen engedtek szegény embert maguk mellé vagy köré tulajdonosul.
- 54./ A csoportszerkezet változott-e jelentősen a kitelepülés, ill. a kitelepítés következtében ? Mivel a község erősen egykés volt, csoportszerkezet változás főleg a családok kihalása következtében következett be, mikor is egyes házak, házhelyek eladásra kerültek.
- 55./ Voltak-e " gyütt-möntek " a faluban, azaz olyanok, akik nem maradtak végleg a községben ? Voltak.
Melyik réteghez tartoztak ezek ? Községi pásztorok, iparosok, mint községi kovács, vagy boltos, kocsmáros, tejcsarnokos.

d./ Gazdálkodási ágak aránya

- 56./ Mi volt a falu lakosainak fő megélhetési ~~arány~~ forrása ?
Állattartás ? / Ezen belül: ló, szarvasmarha, juh, baromfi, stb.? /
Földművelés ? / Ezen belül: gabona, kukorica, burgonya, stb?/ Kertészkedés , / Ezen belül mi? Szőlészet, borászat ? Kérjük, részletezze ! Vegye figyelembe a termékszerkezet változását is.
- XIX.sz.második felében földművelés, állattartás.
 - az I. világháború idején földművelés, állattartás.
 - a két világháború között földművelés, állattartás
 - a II.világháború után földművelés. Az állattartás nagyon lecsökkent, majd többen a tsz-be, valamint az iparba mentek el. A két világháború között sok szarvasmarhát és sertést tartottak, mivel jó legelője volt a községnek. De a II. világháború után elég sok juhot is tartottak, melynek gyapjút fonták és abból kötöttek mellyent, harisnyát, sapkát, sált.
- A II.világháború között nagyon sok burgonyát termeltek, mivel a határ egy része homokos és jó burgonya termett.

Szőlőt termeltek. Néhány gazdának nagyon szép és jófajta szőleje volt az ugynevezett Liktoói mezőn, míg sokak csak noha és elvira, valamint othelló direkttermő fajta.

A két háboru között még - főleg a 18 napos utcában - sok volt a zsuppos épület, ezért rozst is termeltek, melyet úgy vertek ki és ebből zsuppot készítettek, hogy a házak és melléképületek tetefjét ki tudják javítani. A két háboru között sokkal több tüzeset is volt a községben, mint a környező falvakban.

57./ Volt-e a fentieken kívül valamilyen speciális kultúra, amely jelentős jövedelemforrást jelentett volna? / kender, dohány, stb./ Mint már említettem, jelentős volt a burgonyatermelés. Kendert is termeltek, de csak annyit, amennyit a család fel is dolgozott - megfonták, lepedőket, zsákokat szóttek a fonalból. De egyesek ebből varrtak ruhát is, melyet megfestettek - dohányburokkal, bodzatermással - és azt viselték aratás, burgonyaszedés, kukoricaszedés idején, mert eléggé erős volt és nem szakadt el könnyen. Főleg az 1930-as években, amikor nem tudtak még "cájj" ruhát sem venni.

58./ Volt-e egyéb jelentős szerepű kiegészítő foglalkozás? / halászat, vadászat, nádvágás, szénégetés, erdei munka, gyűjtögetés stb./ Ha főfoglalkozásként üzték, kérjük jelölni!

Annak idején erdei munka csak télen volt. A jobbmóduaknak volt földjük végében fa, azt irtották ki, vagy a legelőben lévő fákat osztották ki legelőjog után a legeltetési téli közgyűlés alkalmával, amikor sorsot / cédulát / húztak, hogy ki melyik fát vághatja ki, melyet a bizottság már előre kijelölt. Ez azonban nem főfoglalkozásuk volt. A közép és kisparasztok, valamint a nincstelenek eljártak az erdőre - uradalmi - / Festetics belegi erdő, Mándy féle erdő Nagykorpád, Csorba - féle erdő Kutas / fát irtani. A fairtasnál az irtóé volt az ág 8 cm vastagságig, valamint a forgács és a gyökér. Később már bot, illetve dorong fát is lehetett - néhány ürmétert - pénzért megváltani, mely az átlagos eladási árnál valamivel olcsóbb volt.

59./ Heterogén falvakban volt-e eltérés a különböző csoportok megélhetési forrásában; / Azaz pl. mivel foglalkoztak, mit termeltek a horvátok és a magyarok egy vegyes lakosú községben? / Kérjük, figyeljen az ebből adódó különbségekre! -----

60./ Voltak-e kereskedők a falvakban? Kik voltak ezek? / Ügyeskedőfalusi parasztok vagy hivatásos kereskedők? / Hivatásos volt a Hangya Szövetkezetben lévő boltos, valamint egy-két magán kiskereskedő, de voltak ügyeskedők is. Ilyen volt Szentesi József kocsmáros, akinek tőkéje volt és a Jákó-i vasutállomásról vagon-tételben Budapestre a Nagyvásártelepre szállított burgonyát megbizóinak. De ilyen volt Orbán József is, kinek volt földje, de abban nem szívesen dolgozott, inkább kereskedett. A FUTURA megbizottja volt Kajkos Ferenc vörös

és Tóth József belga is. Ezek gyakorta versengtek egymással és ha valamelyik doboltatta, hogy ezt vagy azt a terményt vásárolja, utána a mások - gyakran még aznap - doboltatta és 10-20 fillérrel magasabb árat kínált érte.

61./ Voltak-e iparosok, kismesterek a faluban ? Milyenek ? / fazekasok, képfestők, villakészítők stb./ Volt kovács 2, bognár 2, borbély 1, asztalos 1, cipész 3, lakatos 1. Ezek nyáron aratási munkát is vállaltak családjukkal s télen fát is irtottak részéért az erdőn.

e./ Munkakapcsolatok

- 62./ A falu lakói mely községekbe jártak el rendszeresen idénymunkára ? / Név szerint kérjük felsorolni ! / Kutásra az uradalmakba főleg aratni és csépelni bandákban. De mentek prépost pusztára, valamint Szabásra is. Távvolabbra nem szegődtek el. Csak úgy, hogy minden este haza tudtak menni.
- 63./ Családonként, nagyobb csoportokban, bandánként jártak-e el ? / Jelezük, milyen létszámú csoportok hagyták így el a falut ! / Aratásra egyes családok, de bandákban. Ezek főleg Gyótára a bandagazda vezetésével.
- 64./ Melyik réteg vállalt rendszeresen idénymunkát ? Mindenekelőtt a zselérek, a napszámosok aratást és cséplést. Egyes nagyobb gazdáknak kisparasztok is arattak részért.
- 65./ A község összlakosságához viszonyítva milyen arányu volt az alkalmi munkát rendszeresen vállaló réteg ? Mintegy 40 %-a vállalt alkalmi munkát, különben nem tudott volna megélni.
- 66./ Milyen munkára és mennyi időre szerződtek el ?
- aratás kb. 2-3 hétre, buza, rozs és zab aratásra.
- cséplés kb. 5-6 hétre, mely függött attól, hogy milyen volt a termés és milyen volt az időjárás .
- szőlőmunka ----- kendermunka ---- cukorrépakapálás ----
- egyéb? Vállaltak kukorica kapálást és szedést is. Ezeket a munkákat akkor és annyiszor végezték, ahogy kellett.
- 67./ Mennyi, illetve milyen fizetséget kaptak ? / Pénz, termény, stb./ Aratásért, cséplésért elsősorban gaonát, melyre szükségük volt. Gaonát 10-11. keresztért, cséplést 3,5 - 3,7 %-ért a terménynek.
- 68./ Volt-e uradalmi birtok a környéken ? / A birtok és a birtokos neve/ Kutason Huszár Aladárné, Petracsek testvérek, Dóka féle uradalom, Boronkay család, Hertelendy család Kutaskozmán, Mándy féle birtok Nagykorpádon, báró Fekete család Szabáson.
- 69./ Jártak-e oda rendszeresen dolgozni ? Egyéneként vagy bandánként ? Aratásra, fairtásra, cséplésre bandánként. De bandában csépeltek a helyben lévő Zsebi-Tóth család, valamint Nagy József család cséplő-

cséplőgéptulajdonoshoz is is részszerződés alapján. Ugyancsak volt kisebb cséplőgépe Tóth József belga családnak is, melyeket a helyben lévő kovácsok - Molnár Antal kovács - és lakatos - Járadi Gyula javított ki télen s nyaranta ugyancsak megállapított gabonarészért kezelte a gépet.

- 70./ Milyen munkára szegődtek el ? /Aratás, cséplés, kapálás stb./
Aratás, cséplés. Néhány család kapálást és nagyobb gazdáknál harmados kukoricát, répát, burgonyát.
- 71./ Hogyan itélték meg az uradalom gazdálkodását ? Mit találtak jónak és mit rossznak ? / Kérjük részletesen leírni !/ Legjobbnek a Huszárné féle gazdálkodást tartották, mert az gépeket - traktort - is alkalmazott. Ugyancsak jónak tartották a Mándy féle birtok Nagykorpádon való gazdálkodását is, mert ipari növényeket is termeltek. Ezek fizették meg viszonylag legjobban a munkásokat. Amelyik nagybirtokos maga gazdálkodott vagy gazdatisztet tartott s értett is a gazdálkodáshoz, ezt hamar észrevették, jónak tartották. Ha bérlő volt, az is igyekezett kihasználni a lehetőségeket. Ezek a cselédeknek magasabb bért fizettek. / Huszárné Kutas /
- 72./ Tanultak-e gazdálkodással kapcsolatosan valamit az uradalmi birtokon ? Többen vásároltak vasboronát, vasekét, töltőgetőt, majd vetőgépet is. Ezenkívül triőrözt, valamint konkolyozó gépet, de akadt ugynevezett " szelelőrosta is " a gabona tisztításához, mellyel babot is tisztítottak.
- 73./ Az ott tapasztaltak befolyásolták-e saját gazdálkodásukat ? Mennyiben ? / kérjük, részletesen írja le, milyen új növényeket, állatfajtákat, setleg eszközöket vezettek be az uradalom gazdálkodás hatására !/ Többen megkezdték az istállózó szarvasmarha tartóást, svájci teheneiket, illetve üszőket szereztek be és tartottak, melyek a korábbiaknál jobb tejelők voltak. A tejet a tejcsernekba - Tejszövetkezet alakult. A tejet a tejcsernekben lefőlték, a tejszint szállították el, míg a " soványtejet " sertésekkel etették fel. De hoztak vissza savót is takarmányozásra. A korábban tartott mangalica sertés helyett mind többen tartottak fehér hussertést, bár a családok a zsirosabb sertéseket vágták le, s azt fogyasztották. Néhányan kézzel hajtható darálót vásároltak s vele kukoricát, árpát, zabot daráltak s etettek a jószággal. De egyesek - főleg a három vizi, majd szivógáz motorral hajtattott darálóban - mely lisztet is őrlött gabonából - daráltatták meg a jószágnak a takarmánynak valót. Egyesek nagyobb füllesztőt is vettek és azzal füllesztették a sertésrészt az apró burgonyát s répát. De vettek répavágót, szecskevágót is, sőt egyesek motoros bérszecskevágóval vágattak nagyobb mennyiségűt - zabszalmát, kukoricaszárát - s etették fel .

- 74./ Jártak-e el a faluból mezőgazdasági cselédnek ? nem.
Hová? Inkább helyben nagyobb gazdák tartottak " szógát " vagy konvenciós cselédet, kiknek lakást tudtak adni.
Kik? Melyik réteg ? Általában a nincstelének, a földnélküli zsellérek
Mennyi időre szegődtek ? Egyesek nyári tavaszi, őszi 6-8 hónapra bennkosztos szolgának, mások éves konvenciósna minden munkára.
- 75./ Elmentek-e a lányok háztartási cselédnek ? Elvértve.
Melyik réteg ? Nagyon szegények. Hazatérték-e vagy végleg a városban maradtak s ott mentek férjhez. Egyesek a városban maradtak és ott férjhez is mentek.
- 76./ Vállaltak-e a II.világháboru előtt ipari jellegű alkalmi munkát ?
/ téglagyár, vasutépítés, kubikolás stb./ Néhányan jártak el a MÁV-hoz dolgozni, főleg tavaszi, nyári és őszi hónapokban nők és gyermekek gazolni.
- 77./ A II.világháboru után elmentek az iparba dolgozni ? Sokan. Különösen azok, akik új földhözjutottak lettek, de nem volt jószáguk. Ezek földjükről lemondtak. Elég sokan voltak és vannak, akik Kaposvárra a Ke-feüzembe mentek dolgozni. De sokan ipari tanulók lettek különböző helyeken, főleg vasas szakmában, gépkocsivezetői jogositványt szereztek a férfiak az üzemeknél, vállalatoknál és tehergépkocsivezetőként helyezkedtek el.
- 78./ Mennyi jelenleg az ingázók létszáma ? / Kb-i adat / Naponta 70-80 személy jár el. Főleg az 1960 körüli évektől többen, hogy lett kövesutja a községnek és van autóbuszjárat.
- 79./ Az ingázók falubelit vagy " idegent " választanak-e házastársul ?
Inkább falubelit, de gyakori, hogy munkahelyen ismerkednek meg utazás közben s lesz belőle házasság.
- 80./ Jöttek-e a faluba vagy a közeli uradalomba nagyobb csoportok idény-munkára ? A kutasai uradalmakba.
Honnan ? / Kérjük névszerint felsorolni a községeket, vagy megyéket/ Zalából Murakeresztur, Fityeháza, Heves megyei községekből és Mezőkövesdről.
- 81./ Meddig ? / A dátumot a 10-es évek pontosságával !/ 1900-tól jóformán a II.világháboruig, illetve amíg a háborunak vége nem lett.
- 82./ Milyen munkára szegődtek ? / aratás, cséplés, kapálás, stb./ Általában hónapszamosok voltak, majd utána aratást, cséplést, a répa szedését , a kukorica betakarítását. Május 1-15 között érkeztek és október végén, november közepén mentek haza. De ha a munka úgy kívánta, még a novembert is az uradalomban töltötték.
- 83./ Ismert volt-e a cseregyerek intézménye ? Nem
- 84./ Hová küldték a gyerekeket idegen szót tanulni ? ----

- 85./ Mennyi időre szegődtek ? ---
- 86./ Jöttek-e cseregyerekek a faluba? ----- Honnan ? -----
- 87./ A nagygazdák cselédei falubeliek vagy idegenek voltak ? /Ha idegenek, honnan, mely községből jöttek ? / Falubeliek, de a környező községekből - Szabás, Nagybjom, Nagykorpád - is. Főleg a nagycsaládu cselédemberek gyermekei álltak el szolgának, később konvencióc cselédnek.
- 88./ Saját falubelit vagy idegent fogadtak pásztornak ? Általában falubelit, de ha nem voltak vele megelégedve, vidékit.
Az idegenek honnan jöttek ? A környező községekből - Csököly, Mike, Gige vagy az uradalmakból. Később már az 1940-es évektől cigányok lettek a pásztorok.
- 89./ A község pásztorai a falu mely részében laktak ? / Volt-e külön pásztortház ?/ Volt külön pásztortház is, de némelyik kis házat vett vagy bérelt magának. Ez le is telepedett./
- 90./ Emlékeznek-e arra, hogy más községek határában béreltek legelőt ? / Ha igen, hol ? / Nem béreltek, mert a községnek nagy és viszonylag jó legelője volt.
- 91./ A szőlőhegyen voltak-e extraenus / idegen / birtokok ?/Melyik falu lakóinak ?/ Kisbjomnak nem volt külön nagyobb szőlőhegye. Néhány nagyobb gazdának volt szőlője a Felső liktói határrészen. Korábban pedig sok családnak Böhönyén és Segesden. Még a XIX.század elején jó minőségű szőlő volt Kutaskozmán, azonban amikor a századforduló előtt a filoxéra kipusztította, Kisbjommal határos homokos kutasí részen telepítettek szőlőt, főleg nohát, elvirát és othellót, de a házak mögött lévő telkeken is elég nagy mennyiségben. Itt később kisebb présházat építettek, amit pincének neveztek. Itt csak az eső elől lehetett elállni, azonban néhányan a borukat is ott tárolták. Egy-néhány - 6-8 - szegényebb család, kiknek nem volt a faluban házuk, ilyen szőlőt, illetve " pincét " vásároltak meg és ott laktak. Ilyen volt a Liptai család.
- 92./ Laktak-e kint a XX.század elejétől kezdődően a község határában / a szőlőhegyekben / szegényebb családok ? Igen, a Liptai családok. Ezek a legutóbbi években hagyták ott.

f./ Kereskedelmi kapcsolatok

- 93./ Hol voltak a környék legfontosabb vásárai ? / Név szerint felsorolni /
- az I.vh.előtt: Nagybjom, Nagyatád, Kutas, Mike, Segesd.
- a két vh.között Nagybjom, Nagyatád, Mike, Csököly
- a II.vh. után Nagybjom, Nagyatád
- 94./ Hová jártak vásárolni állatokkal? /név szerint felsorolni. /

Nagybajom, Nagyatád, Csököly Mike.

- 95./ Melyik vásárra hordták a mezőgazdasági terményeiket ? / gabona, bor, kukorica, burgonya, len, kender stb./ Név szerint kérjük felsorolni! Nagybajom, Nagyatád heti piacokra is gabonát és burgonyát, néha kukoricát. A két világháború között, amikor a nagy gazdasági világválság volt, felraktak egy-egy kocsira terményt, elsősorban burgonyát és Kibajomtól a közel 100 km-re lévő Keszthelyre vitték eladni, mert helyben vagy a környéken egyáltalán nem lehetett a terményt értékesíteni.
- 96./ Kik hordták a vásárra terményt ? / Melyik réteg ? / Főleg a szegényebb réteg, de az is, akinek feleslege volt.
- 97./ Mindent eladtak, vagy csak a felesleget ? A szegényebb réteg mindent eladott és tavasszal drágaabban vásárolta vissza kisebb tételekben.
- 98./ Hova jártak piacozni ? / baromfival, tojással, tejtermékkel, gyümölcs-csel stb./ Név szerint kérjük felsorolni/. Mivel piacok távol voltak - Nagyatád 20 km, Böhönye 15 km, Nagybajom 10 km - és csak földuton lehetett Nagybajomot, Böhönyét megközelíteni, Nagyatádot is részben földuton - inkább malacokat, sertéseket vittek. Terményt, gyümölcsöt, tojást, baromfit nem. Csak szükség esetén és akkor is inkább Kutasról vonattal Kaposvárra.
- 99./ Kik és miért piacoztak ? Nagy szükség volt a pénzre, amit a városban - ott vettek ruhaneműt, lábbelit - mindjárt el is költöttek. Piacra főleg a szegényebbek jártak, de volt néhány kofálkodó is, mint. pl. Bodrogi Jánosné, akinek különben a foglalkozása szülésznő volt.
- 100./ Vásároltak-e háziipari termékekkel ? / Mivel ? / szita, villa, szerszámnyél stb. / Csak néhányan készítettek kosarakat. Járadi Gyula lakatos un. csikótűzhelyt.
- 101./ Hol adták el ezeket ? Járadi Gyula rendelésre, mások a kosarakkal faluztak.
- 102./ Mely vásárokon vásároltak ? / Név szerint felsorolni!/
- állatokat? Nagyatád, Nagybajom, Csököly, Mike. Korábban Kutasnak jó állatvására volt, ott lovakat - nehéz - vettek.
- terményt? ----
- gazdasági felszerelést ? Nagyatád, Nagybajom, Kaposvár-
- háztart. felszerelést ? Nagybajom, Nagyatád, Kaposvár.
- ruházatot, lábbelit ? Kaposvár, Nagyatád, Nagybajom. Ezeket a helyeket főleg hetipiaci napokon keresték fel, amikor is az iparosok, kereskedők kirakódtak. De szívesen vásároltak " vásárolóknál " a sátrak alatt vásárokon is, mert úgy tartották, hogy ott jobban lehet alkudni és így olcsóbb.

- 103./ Hová szállították az iparosok a termékeiket ? / széket, rokkát, cserépedényt stb./ Raktárra nem dolgoztak, csak megrendelésre. Pl. a bognár kocsi.
- 104./ Mire fordították a piacozáskor, ill. vásárláskor befolyt jövedelmet ? / föld, szerszám állat, adó, egyéb / A mindennapi bolti szükségletekre, ruházat, lábbeli, adó és szükség esetén állatok vásárlására.
- 105./ Jártak-e vándorárusok és iparosok a községben ? / Fazekas, üveges, gyolcos, drótos, stb./ fazekas, üveges, ruhás, drótos, köszörüs, halas.
- 106./ Honnan jöttek és milyen nemzetiségűek voltak ? A fazekasok Zalából - magyarok - és terményért cserélték el árujukat. Elsősorban gabonáért egyszer vagy kétszer töltve. Az üveges az első vh. előtt szlovák / tót / volt, aki pénzért dolgozott. Hasonlóképpen szlovák / tót / volt a drótos is, aki végigkiabálta a falut. Pénzért dolgozott, de azokon a helyeken, ahol reggel, délben, este volt, ott ételért és ahol aludt, ott is azért végzett kisebb munkákat. Hasonlóképpen a köszörüs is, aki tolt a talicskán szerszámát. Ezek általában cigányok voltak. Ugy nevezték őket, hogy köszörüs cigányok, kik különböztek a teknővájó - kéregető cigányoktól. Ruházatuk is elütött tőlük. A ruhaáruk - főleg asszonyok - az ugynevezett kolompár cigányok voltak.
- 107./ Milyen felvásárlók járták a községet a századfordulón, ill. a két világháború között: / tyukászok, állatkereskedők / Tyukászok, tojáskereskedők, sertés és borjú felvásárlók. Ezek részben megbizásból vásároltak.
- 108./ Voltak-e helyben lakó begyűjtők ? / tej, burgonya / Volt tejszövetkezet, de vásároltak egyesek burgonyát és egyéb terményeket is. / Hangyának, Futurának. /
- 109./ Az ipari és mezőgazdasági termékeket mióta közvetítik kiskereskedők ? / Irják le, mit tudnak a falubeliek az üzelethálózat kialakulásáról ! / Az első világháború után alakult meg a községben a Hangya szövetkezet főleg a jobbmóduakból, akik hamarosan egy épületet is vettek a bolt részére. Kiskereskedő volt Bodrogi János, majd utána a fia, Bodrogi Sándor. Kisebb szatócs üzletük volt már az első világháború előtt is és csak a II. világháború után szűnt meg. Ők gyümölcsöt is felvásároltak. De volt nekik szikvizüzemük is. A szikvizet nemcsak helyben árusították, hanem egy lovas kocsi-val Szabásra, Nagykorpadra, Csökölybe is szállították. Az 1935-40-es években málnát - ugynevezett krachedlit - is töltöttek olyan üvegekbe, melyekből csak akkor lehetett inni, ha a szénsav

által az üveg nyakához szorított üveggolyót valaki benyomta. A gyermekeknek volt kedvenc italuk.

De volt boltja Molnár János kovácsnak is, aki egyuttal koporsókat és koszorukat is árusított.

Ezenkívül volt a községi kocsmának, és mészárszéknek állandó bérlője, valamint magán kocsmáros is Szentesi József személyében. A szatócsboltban is árusítottak bort utcán át kisebb - 2 dl, 3 dl, fél és egy literes - palackokban, amit bent az üzletben nem lehetett elfogyasztani. Hitelben is árusítottak, hitelkönyvet vezettek.

- 110./ Voltak-e szövetkezetek ? / tej-, hitelszövetkezet, Hangya / Mire emlékeznek ezzel kapcsolatban? Mikor alakultak ? Hogyan működtek ? Stb
- Volt Hangya szövetkezet s a boltost úgy választották, de annak óvadékot / kauciót / kellett letenni, hogyha hiánya volt, abból megtérüljön. A Hangya vezetősége általában a jobbmóduakból tevődött össze, akik szükség esetén kölcsönt is adtak a szövetkezet részére. Árut kocsival hozták a nagykereskedőktől Nagyatádról vagy Kaposvárról fuvarban lovaskocsival, mivel kövesut még nem volt, így tehergépkocsi nem tudott volna a homokos, télen sáros uton bejönni.
- Tejszövetkezet 1927 után alakult. Volt tejcarnoka, ahol tejet naponta begyűjtötték, hűtötték, vagy lefőlték és a tejszint hol Kaposvárra, hol Dombóvárra szállították attól függően, hogy melyik vállalat adott többet a tej literjéért, vagy zsirszázalékáért. Csak 1938-ban lett a Tejszövetkezetnek saját begyűjtője, addig bérelt helyiségben volt. Felszerelését - kannák, üstök, főlőzőgép - a tejet átvevő vállalat biztosította. A tejet vagy a tejszint naponta szállították Kutásra a vasuti megállóhoz, ahol vonatra rakták, melyvagy Kaposvárra vagy Dombóvárra vitte. Vezetőségébe érvétve került szegényebb ember, mert a jobbmóduak - arra hivatkozva, hogy ők a nagy szállítók - ki-sajátították maguknak. Hitelszövetkezet Belegben, majd Kutason volt és annak voltak a községből többen tagjai.

g./ Egyéb találkozási alkalmak

- 111./ Hova és milyen nagybucsuba jártak a katolikusok ? Segesd 10 km, Andocs 60 km, de ide már vonattal mentek el.
- 112./ Mi volt az egyes bucsujáráshelyek fontossági sorrendje ? Segesd, Andocs. Néhányan fogadalomból Máriagyüdre is vonattal.
- 113./ Családonként vagy csoportosan, processzióval mentek? Esetleg csatlakoztak-e más községek processzióihoz ? Segesdre csoportosan processzióval úgy, hogy Kutason csatlakoztak, mivel ott volt a plébánia is.
- 114./ Milyen messze esik a falutól a legtávolabbi bucsujáráshely, ahová még jártak ? / Kb.hány km?/ Andocs 60 km, Máriagyüd Pécsen keresztül 140 km.

- 115./ Milyen nemzetiségűekkel találkoztak a nagybucsuban ? Segesden horvátokkal és németekkel.
- 116./ Találkoztak-e más vallásuakkal is a bucsuban ? Reformátusok is elmentek és Iharosberény, Véde környékéről evangélikusok.
- 117./ Járnak-e még ma is nagybucsuba ? Hová ? Segesdre. De a plébános szervezett már nem egy alkalommal autóbusszal Máriagyüdre is bucsujárást
- 118./ Mely falvak templombucsuba / un.kisbucsuba / jártak ? Név szerint kérjük felsorolni/ Szabás, Kutas, Csököly, Mike.
- 119./ Volt-e a községben templomszentelési bucsu ? Csak 1960-tól. Mikor ünneplik ? Minden év október havának második vasárnapján. Tartják-e még ma is ? Ezt ma is megtartják, de ez inkább olyan rokon és komalátogatás.
- 120./ Volt-e fogadalmi ünnep ? Milyen ? Nem.
- 121./ Tartják-e még ma is ? Nem
- 122./ Milyen rokonsági fokig jártak haza a bucsura ? Testvérek, unokatestvérek, komák. Még nagyszülők is.
- 123./ Jönnek-e idegenek, más falubeliek a templombucsuban? / Név szerint, hogy honnan ?/ Kutas, Szabás, Nagykorpád, Csököly, Nagyabajom, Ötvöskőnyi, Beleg, Somogyszob.
- 124./ Ismeretes volt-e a faluban vagy a környéken a leányvásár ? Az ugynevezett templombucsuban annak nevezhető. Leginkább az Anna napi - jul. utolsó vasárnapi - Kutason, de bizonyos mértékig ez volt később a Segesdi bucsu is.
- 125./ Hol tartottak még ilyet ? Segesden.
- 126./ Jártak-e oda, vagy csak hallottak róla ? Nemcsak a katolikus, hanem a reformátusok is elmentek Alsósegesdre rokonlátogatóba.
- 127./ Mi volt a leányvásár célja ? Vagy a már korábbi ismerettség elmélyítése, vagy új ismerettségek szerzése.
- 128./ Tartanak-e még ma is ? Ezeket ma is tartják.
- 129./ Milyen más jeles napokon, ünnepeken találkoztak a falvak fiataljai: Karácsony, Szilveszter, szindarabok játszása, bálók alkalmával, májálisokon.
b./ rokonság ? lakodalom, temetés, jeles ünnepek.
- 130./ Jártak-e a faluból és hova:
- betlehemezők ? Rk.vallásu gyermekek helyben betlehemeztek.
- háromkirályjárók ? Máshonnan jöttek / Kutas, Csököly /
- balázsjárók ? Nem
- gergelyezők ? Nem
- aprószenteki korbácsolók ? Gyerekek, fiatal emberek helyben kor-

csoltak.

- lucázók- kotyolók ? Kisebb gyermekek helyben szomszédoknál, rokonoknál.

De köszöntöttek karácsonyt, új évet. Divat volt a nyársdugás és farsangkor maszkába öltözés is.

- 131./ Kik jártak ? / gyerekek, felnőttek / gyermekek, legények, de nyársat dugni a fiatalemberek is elmentek.
- 132./ Jártak-e a faluba és honnan betlehemezők, stb.? Csökölyből, Kutasról.
- 133./ Volt-e a pásztoroknak valami közös ünnepe, amire összegyűltek egy nagyobb területről ? / pl. juhászok s egyebek ? / Nem volt.

h./ Exogámia mértékének alakulása

- 134./ Mely falvakkal álltak házassági kapcsolatban /Névszerint / ?
- a./ a XIX.sz.végétől a századfordulóig ? Csököly, Szabás, Nagybajom, Nagykorpád, Ötvöskónyi.
- b./ a századfordulótól az i;vh-ig ? Csököly, Gige, Rinyakovácsi, Nagybajom, Nagykorpád, Lábod.
- c./ A két vh. között ? Csököly, Gige, Nagykorpád, Szabás, Bolhás, Somogyszob, Nagybajom.
- d./ A II.vh. után / napjainkig / ? Beleg, Szabás, Nagykorpád, Gige, Iharosberény, Segesd.
- 135./ Kb. hány %-os volt az exogám és az endogám házasságok aránya ?
2-3 % endogám, és 6-8 %
- 136./ Mivel indokolható az exogámia / csoporton kívüli házasság / ? / Pl. anyagi előny, a nemek arányának eltolódása, stb./ Legtöbb esetben az vezette őket, hogy a leány vagy a házasulandó legény jobb vagyoni körülmények közé kerüljön. Így még " egyes " lányt is kiadtak, vagy " egyes " legény is elment jobbmódu családdhoz vőnek.
- 137./ Milyen szerepe volt a házasságkötésben a vallásnak, a nemzetiségi hovatartozásnak, a vagyonnak, a foglalkozásnak, ill. melyik volt a legfontosabb követelmény ? / Kérjük, derítse ki a fontossági sorrendet !/ Az első világháborúig, de még a két világháború közötti időben is elsősorban a nemzetiségi hovatartozásnak, mert nem fordult elő, hogy magyar más nemzetiségűvel házasodott volna össze. Ezután következett a vallási hovatartozás, de vele együtt a vagyon is. Azt még elviselték, hogy leány esetleg iparoshoz menjen feleségül, de csak akkor, ha annak vagyona is volt. A két világháború között már néha fordultak elő vegyes házasságok, ezek azonban legtöbbször úgy, hogy a szülők akarata is érvényesült, főleg vagyoni szempontok előtérbe helyezése miatt.

II. Belső kapcsolattrendszer

a./ Csoporttudat: mi - ők szembeállítása

- 138./ A falu népe - vagy annak egy része - milyen más faluhoz, kisebb vagy nagyobb területhez, tájegységhez tartozónak vallotta magát vallási, nemzetiségi vagy egyéb alapon? Büszke volt magyarságára és református vallására, melyet igazabbnak tartott minden más vallásnál. Han- goztatták, hogy ők ősi magyarok, s itt, Belsősomogyban ősidők óta ez a vallás az uralkodó. Ezért szerették papjukat, tanítójukat és hittek is nekik. A XIX. században ~~ixxxx~~ templomukat nagyobbították, de még ebben a században is - a két világháború között - templomu- kat renováltatták, rendben tartották. Ezenkívül 1939-ben orgonát vá- sároltak. A II. világháború alatt megrongálódott templomukat újból rendbehozatták, villanyt vezettettek bele, tornyát újra fedették bádoggal s most már úgy szerelték át a harangokat, hogy villannyal működik. Bár a templomva való járásuk nagyon gyér lett, mióta, 1960 körüli évektől, nincs helyben lelkészük.
- 139./ A környező községek közül mely község /ek/ et tartották magukhoz leghasonlóbbnak? Csökölyt, Nagykorpadót.
- 140./ Mivel indokolták, indokolják ezt? / nemzetiség, vallás, gazdálko- dás, lakásbelső, vislet, beszéd, szokások azonossága, összehaázaso- ás stb. / Kérjük részletesen felsorolni! Mindenekelőtt azzal, hogy ott is magyarok és főleg reformátusok éltek. Gazdálkodásuk nagymér- tékben azonos fokon állt, és azokat a terményeket termelték, mint az említett község~~ek~~. Házasságok révén sok volt a két községgel a rokoni kapcsolat, gyakorta találkoztak családi események alkalmá- val. A csökölyiek viselete hasonló volt és nénányan a százaafordu- ló után még Kisbajomban is viselték a fehér gyászt. Szokásaik - még az egykezés is - hasonlóak voltak. De beszédjükben sem változtak. Az emberek nagyon barátkozó természetűek voltak, szerették a vendé- geket és azokat nagyon meg is traktálták, ha hozzájuk mentek. De volt bennük valamiféle számítás, hogy adott esetben ezt vissza is " szógájják ", azaz segítenek egymásnak. Bár elég sokat peresked - tek, mint a másik községben lakók, főleg vagyoni kérdésekben. Kü - lönben nem voltak az ősi családok házsártos természetűek.
- 141./ Mely falvak viseletét, / különösen női kontyviseletét / tartották azonosnak vagy nagyon hasonlóknak sajátjukéhoz? / Legyünk tekintet- tel arra, hogy a hajviselet az 1920-as években változott, ezért mind 70-80 éves, mind 50-60 éves adatközlőket meg kell kérdezni! / Mindenekelőtt a csökölyiekét, kikéhez hasonló volt ruházatuk, haj és kontyviseletük. Szerették a rakott kasmir szoknya sokféle vál- tozatos színét. A nők világos fejkeldőket viseltek, mely 30 éves

kortól mind barnább színű lett s negyven éven felül már sötét, legtöbbször fekete.

142./ A meglévő vagy vélt azonosság, hasonlóság mellett mik voltak az apró megkülönböztető jegyek ? /Pl. szokásokban, viseletben stb./ A református asszonyok Nagypénteken csak fekete ruhában mentek a templomba s fekete fejkendőt kötöttek. Az asszonyok lakodalom alkalmával szívesen álltak ki maguk is összefogóáza táncolni. Ebben igyekeztek egymást utánozni.

b./ Különbségek, jellemző és elkülönítő jegyek

143./ A vizsgált község miben ~~xxx~~ különbözik a hozzá nem hasonlótól? A többi, a velük nem azonosnak tartott község lakóit minek alapján tartották másnak ? / Építészet, szokások, viselet, vallás, nemzetiség, anyagi helyzet stb./ Irják le ezeket részletesen ! /

A szomszédos Mike község lakóit, ahol németek éltek zömmel, nem tartották olyan értékűeknek - sem munkában, sem viseletben, - mint magukat. Nem akarták észrevenni, hogy azok nagyon szorgalmasok. Azt tartották róluk, hogy fősvények, nem olyan barátságosak, mint ők. Vallásukat kevesebbre értékelték, csak " hosszinyaku pápistáknak " nevezték, akik nem reformátusok voltak. A dohánytermelést nem rendes paraszti munkának tartották, de azért oda jártak el " szüzdohányért." Lenézték őket, hogy azok nem bőr lábbeliben, hanem tutyiban, vagy gyapjuból kötött kapcában jártak, nemcsak a nők, hanem a férfiak is. Büszkéek voltak arra, hogy egy-egy lakodalom a jobbmódúaknál 2-3 napig is eltartott.

Kisbajomban a nők bizonyos értelemben eléggé szabados életmódon éltek. Azt tartották, hogy nem is asszony, kinek nincs szeretője. Ezt természetesnek vették. Emiatt elég sok volt a válás, illetve a különélés, vagy házasságon kívül az úgynevezett " együttélés." Az egykézést természetes állapotnak tartották. Sőt megszóították, ahol több gyermek volt.

144./ Miről ismerték fel a szomszéd falubalieket, ill, a más nemzetiségűeket, az idegeneket a vásárban, bucsuban ? Németeket, horvátokat ruházatukról, ha magyarul beszéltek, kiejtésükről, akcentusukról. A csökölyieket arról, hogy azok az ismeretleneket is sógoromnak szólították.

c./ Önértékelés

145./ Miben tartották magukat a falu lakói jobbnak / ügyesebbnek, dolgozabbnak / vagy éppen rosszabbnak a szomszéd községbelieknél ? Szorgalmasabbnak a munkában, vallásosabbnak, vendégszeretőbbnek, papját, tanítóját tisztelőbbnek.

146./ Miről volt híres a község ? / Bizonyos termékek, pl. paprika, fes-

tett butor vagy szokások, esetleg erkölcsi tulajdonságok / Hires volt kitűnő burgonyájáról, melyet a kereskedők is szívesen vásároltak fel a községben és messzebb is elszámlítottak. De negatív vonásként meg kell említeni, hogy sok volt ebben a községben a válás, a századforduló idején az " angyalcsinálás " - emiatt többen a fiatalasszonyok közül meghaltak - és a nem éppen dicséretreméltó " női életmód ". Ha más községből jött fiatal menyecske hosszabb ideig " megtartotta " magát, bizony az őslakók nemegyszer még csufolták is érte. Arra büszkéek voltak, hogy házasságkötésük után több éven át nem született gyermekük - sajnos, később meg már nem is lehetett - a beszármazottakat, ha valamiért megnehezteltek rájuk, csak gyütt-mönteknek nevezték.

147./ Milyen falucsufolókat, gunyneveket ismernek

a./ saját csoportjukról, b./ a szomszédos falvakról ? / Pontosan írják le! / Majdnem minden családnak volt gunyneve. Ezek nemcsak egyszerű ragadványnevek voltak - de később azzá lettek s még ma is így emlegetik őket. Így voltak " geciek, pálinkások, hóbortosok, olajosok, burbucok." b./ A mikeieket csak " tokos sváboknak " a kutasiakat " kihanemüsködő büszkéeknek ", a segedieket " térdöncsuszkáló papis-táknak " emlegették.

148./ Illették-e valamilyen gunynévvel őket a szomszédos község lakói ?

" Szoknyalebbögetőknek ", mivel olyan volt a nők erkölcsi magatartásuk.

d-e./ a környező falvak, csoportok jellemzése, értékelése

149./ Mely község / ek / et tartották a környéken valami miatt hiresnek és miért ? / Név szerint kérem felsorolni ! / Kutasi " pógárokat " jó lótartóknak, a nagybajomiakat okosabbaknak, mert sok volt a kereskedő és jól éltek.

150./ Mely falvakról van negatív véleményük ? Melyiket tartják dölyfösnek, fősvénynek, főancosnak, pazarlónak ? Kutas dölyfös, büszke, rártarti, a szabásiak pazarlók, a mikeiekek fősvények / kinézték a vendég szájából az ennivalót, még vizet is többször kellett tőlük kérni /

151./ Mely falvak lakóit tekintik követendő mintának, és milyen erkölcsi tulajdonság alapján ? / Szorgalom, becsületesség, vagyon gyarapítás stb./ Az indoklást mindkét kérdésnél pontosan jegyezzék le ! Figyeljék meg, milyen tulajdonságokat tartanak pozitívumnak és melyeket negatívnak ?

Nagybajomot példának tekintették, mert sok jó gazda volt, kiktől lehetett tanulni. De a kutasiak lótartását is dicsérték. Ellenben elítélték azokat a nagyobb birtokosokat, akik állandóan viszálykodtak egymással. Azt tartották, hogy a parasztság is azoktól tanulták el.

f./ Értékek és normák

- 152./ Mely falvak gazdálkodását, életmódját tartották jónak, követendőnek és miért ? /növényi kulturák, állattenyésztés, kereskedés stb./ A kérdésnél különböző generációk és rétegek véleményére különösen ügyelni kell ! A kutasiakét, mert jobb volt a földjük. Ugyancsak ezt tartották a belegiekről is, kik a " zsidó bérlőktől " sokat tanultak állatok nevelésében, új növények meghonosításában, gépek beszerzésében.
- 153./ Mely község / ek / gazdálkodását, építkezését stb. tartották rosszabbnak, mint a sajátjukat ? Miért ? Csökölyét, mert nagyon sokáig nem adtak a lakásépítésre, sok volt a zsuppos ház, hosszabb idő után kezdtek el jobb fajta szarvasmarhákat tartani, valamint hosszú időn át mangalica sertéseket tartottak az angol hussertés fajták helyett.
- 154./ Mi volt a véleményük a szomszédos községek viseletéről ? Mely községet tartották emiatt konzervatívnak, vagy éppen modernnek ? / Akkor is tegyék fel a kérdést, ha a szomszédos falvak más etnikumhoz tartoznak ! / Csökölyt, mert leghosszabb ideig azok viselték a bő szoknyát, tartották a fehér gyászt, halott alkalmával nagy torokat tartottak, melyet pazarlásnak neveztek, temetés alkalmával mondták a jajgató sirató énekeket.
- 155./ A faluba került idegen menyecske megtartotta-e saját viseletét, vagy ki kellett vetkeznie? Rövid ideig megtartotta - néhány alkalommal abban ment el a templomba, majd hamarosan a kutasihoz hasonló szerzett be s azt viselte. De e régít eltette emlékebe s csak úgy mutatta meg, ha valaki érdeklődött utána.
- 156./ Elitálták-e vagy jónak tartották a szomszédos községek nagy vagy tulalacsony gyermekszületési arányát ? / Miért ? Irják le részletesen ! / Nem ítélték el, sőt nagyon sokan követték. Inkább azt ítélték el, ahol több gyermek lett. Gunynévvvel - nyuszkaszaporának - illették és nevezték ezeket a családokat. Pl. a Csitár Mihályt, hol 5 gyermek / ősi ref. család / született a két háború között.
- 157./ g./ A norma és értékrendszernek megfelelő regulatív és szankcionáló intézmények
- 157./ Hogyan minősítették, ha valaki eltért a községen belül kialakult, hallgatólagosan kötelező szokásoktól ? / Pl. lakodalmi, keresztelői, udvarlási, párválasztási, hagyományok stb./ Ha nem tartott olyan lakodalmat, akkor azt mondták, hogy fősvény, fukar, bánja gyermekétől. De ezt mondták kereszteléskor is. Azt - különösen a századforduló után, de még a két világháború között is, ha valaki halottja alkalmával nem tartott " virrasztót ", ahol ettek, ittak és a temetés után nem volt olyan tor, hogy gyakorta még daloltak is. Illőt

volt temetés alkalmával jajveszékelve sirni és felemlegetni az elhalt jó tulajdonságait.

- 158./ Hogyan viszonyultak ahhoz a jelenséghez, mikor valaki a megszokott termelési technológián változtatott ?/ Pl.uj, ott addig nem ismert növényi kulturát vagy új munkaeszközt vezetett be./ Némelyek szívesen vették és igyekeztek követni, míg mások irigykedtek és " kihamusködőnek " tartották. Azonban titokban ők is más évben megpróbálták s ha sikerült, követték.
- 159./ Mi volt a véleményük az " ügyeskedőkről "? Egyesek elítélték, míg mások " okos " embernek tartották. De csak akkor, ha nem velük szemben történt az ügyeskedés. Vidéki embert becsapni, valahogy megrövidíteni még valamiképpen dicsőségnek tartották.
- 160./ Hogyan viszonyultak ahhoz, ha valaki nem az alkalomhoz megfelelő viseletben jelent meg ? / Konkrét eseteket kérünk leírni ! / Pl. Ha Nagypénteken nem öltözött a nő feketébe, megszólták, csufolták.De azt is, aki nem " megfelelőképpen " siratta el halottját vagy nem tartott " parádés " temetést, utána tort. Templomba mindenkor a legjobb ruhát volt illő felvenni, de úgy menni el a paphoz vagy a jegyzőhöz is.
- 161./ Elítélték-e azt, aki kivetkőzött ? Milyen büntető szankciókkal sújtották az első kivetkőző lányokat, asszonyokat ? A két világháború közötti időben megszólták azt, aki először vágatta rövidre a haját. Dologtalannak, urizálónak tartották és nem jó erkölcsűnek. De azt is, aki a megszokott bő ruha helyett a szűk, városi konfekció féle ruhát vette fel. Nagy feltűnést keltett a selyem harisnya, meg a magassarku divatos cipő, amit nem tarottak helyesnek.

h./ Endogámia mértéke

- 162./ Milyen volt a községbeliekkel kötött házasság aránya
- a./ a XIX.sz.végén ? A házasságkötések fele a községben történt.
- b./ a két vh. között ? A községben kb. 40 %, vidékről 60 %
- c./ a II.vh-től napjainkig ? Hasonló a két világháború alattihoz azzal a különbséggel, hogy most már gyakoribbak a távolabbi vidékekről való házasságkötések is.Ez azóta gyakoribb, hogy mind többen mentek el városba az iparba vagy más üzletekbe, üzemekbe dolgozni, ahol nagyobb az ismerkedési lehetőség.
- 163./ Voltak-e a falunak olyan részei vagy csoportjai, melyek nem házasodtak össze, vagyis volt-e a községen belüli endogámia ? Volt Mely csoportok, falurészek voltak ezek ? Mi volt ennek az oka ? / nemzetiségi, vallási stb./ Az első világháború előtt nem házasodott össze református római katolikussal még akkor sem, ha va-

gyoni helyzetük ezt különben megengedte volna. De nem házasodott össze magyar származásu más nemzetiségüvel sem. Ez azonban a két világháboru között és főleg a II.világháboru után már nem volt ennyire merev. A két világháboru között rk.vallásu legény benősült ref.vallásu családhoz, a II.világháboru után pedig már miki német származásu leányt is hoztak református vallásu családhoz a faluba. Az azonban igaz, hogy az ilyen házasság ugy jött létre, hogy a legény is, meg a leány is tanult; közép, illetve főiskolát végzett. Ma már a vallási ellentétek megszűntek, legfeljebb az idősebbek emlegetik a fiataloknak, akik ugyan meghallgatják, csak éppen nem fogadják meg az idősebbeknek, főleg a nagyszülőknek ilyen vonatkozásban a szavukat. Így az idősebbek, ha nehezen is, de beletörődnek a megváltozhatatlanba. Nemegyszer azt mondják, hogy nem törődnek vele, hadd éljék a maguk életét ugy, ahogyan akarják.

Pécs, 1980. sept. 30.

Kiss József
ny. ált. isk. igazgató
Pécs
Szannady J. u. 7/b. I.C,
76 33